Krajewska, Hanna

Pałac Staszica i okolice w Powstaniu Warszawskim. Wystawa 26.VII-7.VIII.1995 r.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 40/4, 175-177

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAŁAC STASZICA I OKOLICE W POWSTANIU WARSZAWSKIM WYSTAWA 26.VII–7.VIII 1995 r.

Na przełomie lipca i sierpnia w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie otwarta została wystawa pn. *Pałac Staszica i okolice w Powstaniu Warszawskim.* Organizatorami było Archiwum Polskiej Akademii Nauk i Wojskowy Instytut Historyczny. Komisarzem wystawy została dyrektor Archiwum PAN, dr Hanna Krajewska, katalog opracował historyk Powstania Warszawskiego, dr Robert Bielecki. Oprawa graficzna była dziełem artysty-grafika Juliusza Kuleszy, ps. „Julek", uczestnika Powstania z oddziału PWB 17 s, walczącego na Starym Mieście w obronie PWPW. Na wystawie pokazano ponad 600 eksponatów, udostępnionych przez Wojskowy Instytut Historyczny, Archiwum Biura Informacji i Poszukiwań PCK, Archiwum Akt Nowych, Archiwum miasta stołecznego Warszawy, Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, Muzeum Historycznego miasta stołecznego Warszawy, Muzeum Wojska Polskiego, Ośrodka Dokumentacji i Pamięci Powstania Warszawskiego, Bibliotekę w Paryżu oraz kilkadziesiąt osób prywatnych, w większości byłych powstańców. Wystawione przedmioty – to w większości dokumenty, zdjęcia, elementy umundurowania, sprzęt medyczny, pamiątki osobiste.

Organizatorzy wystawy kierowali się zasadą odtworzenia zdarzeń sprzed 51 lat w autentycznej scenerii, z pokazaniem autentycznych przedmiotów i udziałem autentycznych uczestników tego, co działo się w Pałacu Staszica i jego najbliższym sąsiedztwie. W gablotach, pod oknem Sali Lustrzanej wystawione zostały zdjęcia, jakie 23 sierpnia 1944 r. operatorzy Polskiej Kroniki Filmowej oraz powstańczy fotoreporterzy – Eugeniusz Lokajski, ps. „Brok", Sylwester Braun, ps. „Kris" i inni, wykonali z tych właśnie okien.

1 sierpnia 1995 r. wystawę otwierali dwaj uczestnicy obrony Pałacu Staszica – prof. Wiesław Chrzanowski, ps. „Poraj" i prof. Witold Kieżun, ps. „Wypad", obaj z Oddziału Specjalnego „Harnaś". Obecni byli ich koledzy z tego oddziału wraz z dowódcą por. Sewerynem Krzyżanowskim, ps. „Biskup" oraz wielu uczestników walk o Komendę Policji i kościół Św. Krzyża, przede wszystkim ze zgrupowania „Harnaś", ale także „Krybar", „Bartkiewicz", plutonu „Rygiel", Oddziału Osłonowego Wojskowych Zakładów Wydawniczych kompanii „Kaszta", kobiecych „Patroli Minerskich". Gości powitał Sekretarz Naukowy PAN, prof. A. Wyczański. Honorowym gościem był Minister Spraw Zagranicznych, prof. W. Bartoszewski. Wystawę sponsorowali: Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Gminy Warszawa-Centrum, Ambasada Niemieckiej Republiki Federalnej oraz SA E. Wedel.

Wystawa nawiązywała do wydarzeń Powstania Warszawskiego w trzech aspektach. Po pierwsze, mówiąc o sprawach istotnych dla całości Powstania, w skali dzielnicy Śródmieście Północ.

Po drugie przedstawiała „małe powstańcze ojczyzny", a więc nawiązywała do historii poszczególnych obiektów w których kwaterowali i których bronili żołnierze danej kompanii lub zgrupowania. Tu przedstawiono: dzieje Pałacu Staszica, kamienicę przy ul. Mazowieckiej 4, Dom Technika, Bank Handlowy, Komendę Policji i kościół Św. Krzyża, ul. Boduena, Szpitalną, plac Napoleona, Dąbrowskiego, szpitale przy ul. Kopernika 1 i 43 i przy ul. Konopczyńskiego 3/5/7. Warszawa w sierpniu i wrześniu 1944 r. była *de facto* podzielona na wiele takich „powstańczych ojczyzn" ze swoimi dowódcami, znanymi okolicznej ludności, ze swoimi obrońcami i bohaterami.

Po trzecie, wystawa ukazała losy konkretnych ludzi, którzy tu mieszkali, walczyli i często ginęli. Przypomniała sylwetkę namłodszej poetki Powstania Teresy Bogusławskiej, mieszkającej w domu przy Mazowieckiej, Wandy Przybylskiej – autorki wielokrotnie wydawanego dziennika, który doczekał się tłumaczenia na kilkanaście języków, słynnego fotoreportera Eugeniusza Lokajskiego, Romana Rozmiłowskiego, ps. „Zawada" (zlikwidował w 1941 r. osławionego Igo Syma), jego narzeczoną Hannę Dembowską i Stefana Berenta, ps. „Steb" dowódcę Oddziału Osłonowego Wojskowych Zakładów Wydawniczych.

Niejeden z eksponowanych przedmiotów ma własną dramatyczną historię. Pokazano np. niemiecki ryngraf, znaleziony w kieszeni munduru E. Lokajskiego, kiedy ekshumowano go wiosną 1945 r. spod gruzów jednej z kamienic przy ul. Marszałkowskiej. Jest meldunek, znaleziony przy zwłokach podchor. Andrzeja Klepy ps. „Żar", poległego w Ogrodzie Raczyńskich na ul. Traugutta.

Na wystawie pokazano zdjęcie Wiesława Chrzanowskiego (fotografa) w powstańczym mundurze. Obok zdjęcia można było odnaleźć widoczną na fotografii torbę, skórzaną smycz do kabury oraz talizman – dwa drewniane kastaniety. W gabiocie „szpitalnej" zainteresowanie budził obrus jednej z sanitariuszek, który przetrwał razem z właścicielką Powstanie, i na którym później odbyło się przyjęcie weselne. Te przedmioty, ze zbiorów rodzinnych, przechowywane jako najdroższe pamiątki po tych, którzy polegli albo odeszli już „na wieczną wartę", pojawiły się na wystawie jakby z „podziemia". Niekiedy po raz pierwszy. Wraz z zakończeniem wystawy zniknęły znowu, nie wiadomo tym razem na jak długo. Bardzo cenny był zbiór Harcerskiej Poczty Polowej, wystawiony przez dr Ryszarda Jakubowskiego. Pokazywany był w oryginale tylko 26 VII i 1 VIII 1995 r. W Sali Okrągłego Stołu pokazano kolekcję fotografii Eugeniusza Lokajskiego przygotowaną przez Jego siostrę p. Zofię Domańską.

Wystawa cieszyła się dużym powodzeniem o czym świadczą liczne wpisy do księgi gości. Otrzymała wiele pochlebnych recenzji w gazetach, wielokrotnie wracano do niej w audycjach radiowych, opisana była również w Telewizji i to zarówno w Głównym Dzienniku jak i programach historycznych (Magazyn Histo-

ryczny, emisja 8 VIII 1995 r.) czy popularnych (Kawa czy Herbata, emisja 1 VIII 1995 r.).

Hanna Krajewska
(Warszawa)

MUZEUM ŻEGLUGI DUNAJSKIEJ W REGENSBURGU

Żegluga na Dunaju sięga zapewne czasów starożytnych, a jej świadectwa mamy już z wczesnego średniowiecza. Bodajże najstarszy w bawarskim biegu Dunaju jest port w Regensburgu (Ratyzbonie); tam też zdecydowano się na założenie muzeum żeglugi dunajskiej (Schiffahrts-Museum Regensburg). Muzeum urządzono na statku parowym, zbudowanym w stoczni w Regensburgu w latach 1922/23 i od tego czasu pływającym po Dunaju. W ycofany z użytkowania w połowie lat siedemdziesiątych, jako „statek-weteran" został przejęty przez Koło Przyjaciół Muzeum Żeglugi w Regensburgu (Arbeitskreis Schiffahrts-Museum Regensburg e. V.) i po renowacji dla potrzeb Muzeum został w maju 1983 r. udostępniony dla zwiedzających. Powszechnie też mówi się o nim „Statek Muzeum". Statek jest eksponatem oryginalnym, wyposażonym w komplet urządzeń technicznych i nawigacyjnych; stanowi średniej mocy (800 KM) typ bocznokołowca. Muzeum przewiduje uzyskanie jeszcze jednego statku.

Muzeum żeglugi w Regensburgu zalicza się do technicznych muzeów specjalistycznych, a jego główny obiekt – statek parowy Ruthof/Ersekcsanád – to ostatni bawarski parowiec na Dunaju. Był wybudowany dla Bawarskiego Lloyda (Bayerischer Lloyd); w 1932 r. przestawiony z napędu węglowego na olejowy. Odbywał żeglugę na trasie: Passau – Żelazne Wrota; w czerwcu 1944 r. wpadł na minę pod Ersekcsanád na Węgrzech i zatonął. Wydobyty po 12 latach i poddany gruntownemu remontowi przez Węgierskie Towarzystwo Żeglugowe MAHART pełnił służbę do połowy lat siedemdziesiątych.

Muzeum postawiło sobie za cel dokumentowanie zarówno historii żeglugi dunajskiej, jak i obecnego stanu tej żeglugi, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Regensburga. Interesuje się jednak całym basenem Dunaju, rozwojem żeglugi i stoczni rzecznych na Dunaju i jego dopływach na terenie Bawarii; ostatnio również wielkim szlakiem żeglugi Men – Dunaj.

Ważnym przejawem działalności Muzeum jest seria publikacyjna „Żegluga Dunajska" („Donau-Schiffahrt"). Co około 2 lata ukazuje się jeden tom; dotychczas wyszło 6 tomów zawierających po 6–10 rozpraw historycznych z zakresu szeroko pojętych spraw żeglugi – nie tylko dunajskiej. Członkowie Koła Przyjaciół Muzeum Żeglugi w Regensburgu otrzymują rocznik „Dunajski Okólnik" („Donau-Rundschreiben"), zawierający bieżące informacje dla członków. Ostatni (6) tom